

”

Цегельник Т., Поліщук В. Роль вчителя-логопеда у психолого-педагогічному супроводі дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Том 11, № 10. С. 50-55. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-007>

Tsehelnyk T., Polishchuk V. Rol vchytelia-lohopeda u psyholoho-pedahohichnomu suprovodi ditei doshkilnoho viku z tiazhkymy porushenniamy movlennia [The role of a speech therapist in a team of psychological and pedagogical support for preschool children with severe speech disorders]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2023. Vol. 11, No 10. S. 50-55. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-007>

УДК 377:56/87;34

DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i10-007

Тетяна ЦЕГЕЛЬНИК

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-7643-0208>

sveettana@ukr.net

Віра ПОЛІЩУК

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-4119-4329>

polvira1951@gmail.com

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Анотація. Проблематика тяжких порушень мовлення (ТПМ) у дошкільнят позиціонується однією з найактуальніших для сучасних закладів дошкільної освіти, адже мовленнєва діяльність виступає базисом процесу набуття знань та загального розвитку в цілому. Своєчасна ідентифікація порушень мовленнєвої діяльності, ефективне дослідження їх особливостей, диференціація ТПМ ідентифікуються основою системи логопедичної роботи. Метою роботи є аналітика функціоналу вчителя-логопеда в команді психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з ТПМ. У процесі досягнення цілей дослідження було використано ряд загальнонаукових методів дослідження, зокрема, методи аналізу, синтезу, абстрагування, індукції та дедукції, конкретизації та формалізації, порівняння. У дослідженні доведено безпрецедентну роль вчителя-логопеда в межах психолого-педагогічного супроводу дітей з ТПМ з метою їх успішної соціальної інтеграції. Виокремлено можливі наслідки для процесу психічного розвитку дітей, зумовлені ТПМ, обґрунтовано важливість їх усвідомлення у ході реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей окресленої категорії у закладі дошкільної освіти. Встановлено, що роль логопеда у супроводі дітей дошкільного віку з тяжкими мовленнєвими порушеннями включає етапи діагностичної та корекційної роботи не лише безпосередньо з дитиною, але, також, з її оточенням. У процесі дослідження доведено, що, маючи на меті успішну інтеграцію дитини з ТПМ у суспільне середовище, необхідно на ранньому етапі розвитку ефективно діагностувати специфічні аспекти її психічного розвитку, котрі значно ускладнюють проблематику в мовленнєвій сфері, а також надавати спеціалізовану професійну допомогу дитині.

Ключові слова: тяжкі порушення мовлення (ТПМ); психолого-педагогічний супровід; логопедична практика; корекційно-розвиткові технології; мовленнєва діяльність.

Tetiana TSEHELNYK

Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-7643-0208>

sveettana@ukr.net

Vira POLISHCHUK

Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-4119-4329>

polvira1951@gmail.com

THE ROLE OF A SPEECH THERAPIST IN A TEAM OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR PRESCHOOL CHILDREN WITH SEVERE SPEECH DISORDERS

Abstract. The issue of severe speech disorders (SSD) in preschoolers is positioned as one of the most relevant for modern preschool education institutions, as speech activity is the basis of the process of knowledge acquisition and general development in general. Timely identification of speech disorders, effective study of their features, and differentiation of TPM are identified as the basis of the system of speech therapy. The purpose of the study is to analyze the functionality of a speech therapist in the team of psychological and pedagogical support of preschool children with TPM. In the process of achieving the objectives of the study, a number of general scientific research methods were used, in particular, methods of analysis, synthesis, abstraction, induction and deduction, specification and formalization, comparison. The study proves the unprecedented role of a speech and language therapist in the psychological and pedagogical support of children with TPM for the purpose of their successful social integration. The possible consequences for the process of mental development of children caused by TPM are highlighted, the importance of their awareness in the implementation of psychological and pedagogical support for children of this category in preschool education is substantiated. It has been established that the role of a speech therapist in accompanying preschool children with severe speech disorders includes stages of diagnostic and correctional work not only directly with the child, but also with his/her environment. The study proves that, with the aim of successful integration of a child with TPM into the social environment, it is necessary to effectively diagnose specific aspects of his/her mental development at an early stage of development, which significantly complicate the problems in the speech sphere, as well as to provide specialized professional assistance to the child.

Keywords: severe speech disorders (SSD); psychological and pedagogical support; speech therapy practice; correctional and developmental technologies; speech activity.

Актуальність проблеми. На сьогодні спостерігається суттєве зростання частоти випадків дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ), що супроводжуються деструктивними змінами в алгоритмі розвитку та специфічною проблематикою адаптації. Не зважаючи на достатній рівень розумового розвитку, у таких дітей формується вторинне відставання психічних процесів, що тісно пов'язане із розвитком рухової сфери.

З метою ефективної корекції порушень мовлення та превентивних заходів щодо попередження розвитку патологічних станів необхідною позиціонується реалізація комплексної психологічно-корекційної роботи. Крім того, все більше усвідомлюється необхідність психолого-педагогічної підтримки і супроводу дітей з різними видами порушень різних вікових груп.

Ефективною компонентою вказаної педагогічної концепції ідентифікується логопедична корекція з спеціальним цільовим методологічним інструментарієм, що є максимально результативною в роботі з дітьми, в яких діагностовано ТПМ. За допомогою комплексного підходу досягаються значні позитивні зміни в розвитку дітей, які відстають у розвитку словесно-логічного мислення, не можуть вповні опанувати аналіз та синтез, узагальнення та порівняння.

У зв'язку з актуальністю окресленої проблематики та науковим фактом ефективності логопедичної практики в корекційній психолого-педагогічній роботі з дітьми, що страждають від тяжких мовленнєвих порушень, ідентифікується необхідність у ширших дослідженнях практичного функціоналу вчителя-логопеда у межах корекційної та профілактичної терапії досліджуваної категорії дітей.

Мета дослідження – аналітичне обґрунтування ролі вчителя-логопеда в команді психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку, що страждають від тяжких порушень мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналітики наукових напрацювань психологічного, педагогічного, логопедичного, медичного векторів сучасних досліджень свідчать про суттєвий інтерес до досліджуваної проблематики зі сторони вчених. Із різних наукових позицій проблема необхідності логопедичного супроводу дітей з ТПМ, на тлі потреби в їх ефективній соціальній інтеграції, та окремі її аспекти знайшли відображення у численних наукових дослідженнях.

Зокрема, у сучасних напрацюваннях висвітлюються можливі труднощі розвитку психічної сфери у дітей, що страждають на ТПМ [1-3], ідентифікується роль вчителя-логопеда у супроводі дошкільнят досліджуваної категорії [4; 5], досліджуються аспекти діагностичної і корекційної роботи з дитиною [6; 7].

У той же час, окремими вченими [9-11] проведено узагальнення мети процесу ефективної інтеграції дітей із порушеннями мовлення у суспільне середовище, при цьому науковці наголошують на пріоритетності ранньої діагностики тих її особливостей розвитку психічної сфери, які поглиблюють недорозвиток мовленнєвих функцій на навичок, пропонуючи розробляти спеціальну превентивну методологію допомоги дитині.

Таким чином, більшість дослідників сучасності трактують роль вчителя-логопеда як ціннісну основу побудови психолого-педагогічного супроводу дітей з ТПМ. Водночас, питання функціональної характеристики формування функціоналу логопедичної діяльності в межах окресленого педагогічно-виховного процесу, здебільшого, залишаються поза увагою наукових напрацювань сучасних вчених або досліджені недостатньо, що актуалізує необхідність розширеного вивчення предмету даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Деякі типи мовленнєвих порушень зумовлені неврологічними та фізичними розладами, ушкодженнями мозку та слухового апарату, затримками розумового розвитку. В цілому, до мовленнєвих порушень відносять порушення звуковимови, порушення голосу, заїкання, ринолалія та дизартрія, повна або часткова втрата мовлення, загальний недорозвиток мовлення, а також дисграфія та дислексія (порушення письма та читання) [6-8].

Переважає більшість вищевказаних мовленнєвих порушень успішно нівелюється в дошкільному віці за допомогою дієвого корекційно-логопедичного та психолого-педагогічного супроводу. При цьому, напрям логопедичного функціоналу передбачає максимально адресну цільову допомогу, що має на меті інтенсифікацію та оптимізацію процесу розвитку дитини з ТПМ до межі досягнення нею максимально можливої самостійності у соціальному середовищі.

Результати сучасних авторитетних досліджень переконливо свідчать про необхідність комплексного вивчення мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку з ТПМ. Очевидно, що від особливостей психічного розвитку безпосередньо залежить процес набуття навичок знань, що позиціонується пріоритетною компонентою системи підготовки до шкільного навчання, до творчої діяльності [1, с. 295]. Виходячи з окресленого, врахування індивідуалізованої психолого-педагогічної характеристики дітей з мовленнєвими порушеннями вбачається першочергово необхідним для селекції оптимальних навчальних підходів та технологій, з метою досягнення максимально можливої ефективності.

У роботах сучасних вчених акцентується увага на факті, що для більшості старших дошкільників з ТПМ характерними є неуспішність здобуття навичок письма та читання. Окрім того, у низки дітей ідентифікуються деструктивні порушення функцій пізнавальної діяльності [6, с. 405].

Окремими вченими ґрунтовно проаналізовано процес розвитку вербального та невербального інтелекту дітей старшого дошкільного віку, що страждають на певні види ТПМ (дислалія, дизартрія тощо). Недостатній рівень розвитку лінгвістичних здібностей в дітей з ТПМ, при цьому, може бути спричинений незрілістю основних видів синтетичних структур. Взагалі, сучасні дослідження актуалізують концепцію цілісності структури мовленнєвого дефекту, що провокує труднощі в засвоєнні ними знань та навичок дітками з ТПМ.

Характерною особливістю дітей старшого дошкільного віку з ТПМ вбачається недостатній рівень сформованості сенсомоторного базису мовленнєвих процесів. Окрім того, надмірна психотравматизація дітей з тяжкими порушеннями мовлення деформує алгоритм загального розвитку. На тлі утрудненості процесу соціалізації дітей із ТПМ, часто спостерігаються явища затримки розвитку окремих психічних функцій (ретардація), або навпаки, інтенсифікованого в часі розвитку окремих психічних функцій (акселерація) [9].

У дітей з ТПМ спостерігаються спільні риси процесу формування психічного функціоналу, а також характерні відмінності. Так, для більшості дітей старшого дошкільного віку з ТПМ традиційним вбачається значний недорозвиток функції слухо-мовленнєвої пам'яті, а також навичок встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Така специфіка зумовлена сповільненими темпами розвитку психічних процесів. У той же час, зорова пам'ять у діток з ТПМ перебуває, як правило, в межах норми, тоді як дисфункція просторового сприйняття зумовлює скорочення її обсягу. Ідентифікується недостатня швидкість процесу запам'ятовування, регуляції та контролю зорової пам'яті, а також мисленнєвих функцій – порівняння, узагальнення, групування [10, с. 1083].

Психолого-педагогічні характеристики дітей старшого дошкільного віку з ТПМ зобов'язані своєю специфікою факту, що процес формування мовленнєво-мисленнєвого зв'язку зазнає деструкції через недостатній рівень сформованості механізмів внутрішнього мовлення. Окрім того, для дітей із ТПМ у дошкільному віці характерний знижений показник обсягу всіх видів пам'яті відносно нормативних значень. Очевидно, що рівень слухової пам'яті безпосередньо залежить від процесу мовленнєвого розвитку, що зумовлює зменшення функціоналу слухової пам'яті у діток з ТПМ. При цьому, алгоритм запам'ятовування слів значно відрізняється від класичного, адже діти з мовленнєвими порушеннями гірше орієнтуються в умовах завдання, часто удаючись до парамнезій, що свідчить про внутрішню нестійкість мовленнєво-мисленнєвої системи дітей з ТПМ [9-11, с. 590].

Необхідно зазначити, що у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями спостерігається триваліша від норми перевага наочної пам'яті над вербальною. При цьому, характерними вбачаються відносно розвинені функції смислового та логічного запам'ятовування, але без необхідних системності та цілеспрямованості. З-поміж ідентифікованих у досліджуваній категорії дітей функціональних порушень, важливе значення відводиться поглибленому недорозвитку процесів мислення. Функція аналітики, при цьому, характеризується недостатнім обсягом та слабкою диференціацією, а також відсутністю системності та цілеспрямованості.

Таким чином, з огляду на вищезазначене, спільною передумовою формування психолого-педагогічних ускладнень розвитку дітей дошкільного віку з ТПМ позиціонується недостатній рівень розвитку сенсомоторної функції мовлення, операцій мислення (порівняння, умовиводу) та слухомовленнєвої пам'яті. Водночас, недостатній рівень сформованості просторового праксису формує труднощі у сприйманні текстів. В цілому, в дітей з тяжкими порушеннями мовлення наявна певна своєрідність розвитку усіх психічних функцій та процесів [10; 11].

Виходячи з означеного, вагома роль у спеціалізованому та інклюзивному освітньо-пізнавальному просторі повинна належати процесу формування в дітей з ТПМ лексичних навичок. При цьому, базовою мета корекційної технології збагачення лексичного фонду дітей із мовленнєвими порушеннями має позиціонуватись практична апробація засвоєного у процесі побудови власних висловлювань. Розвиток лексичного запасу у дітей, при цьому, має являти собою не стихійний, а спеціально організований педагогічний процес.

Із метою досягнення ефективної результативності корекційного впливу на розвиток дітей старшого дошкільного віку з ТПМ вбачається за доцільне використання ряду методів кінезіології, зокрема, логоритміку, спеціальні вправи та ігрові елементи, а також біоенергопластику.

Необхідно зауважити, що логопедична ритміка являє собою комплексний засіб впливу за посередництвом навчально-виховної методології, що дає змогу інтенсифікувати процес ліквідації мовленнєвого порушення і сприяє активній соціалізації дитини з порушеннями мовлення. Головним завданням окресленої концепції логоритміки позиціонується розвиток почуття ритму, слухової уваги та покращення процесів мовлення. У ігровій формі відбувається засвоєння понять щодо форми, розміру, кольору, розуміння ритмічної організації мовлення [5-7].

Організаційна структура занять у сюжетно-тематичному концепті створює атмосферу невимушеності та комфортності, що дозволяє дітям почуватись впевнено та максимально розкривати потенційні можливості. Комплексна ігрова методологія максимально адаптована для інтенсифікації пізнавальної діяльності та вповні корелюється із психофізичними можливостями дітей. Окреслений підхід до формування структурно-функціональної моделі занять дає змогу створити ефект стійкої уваги та суттєво підвищує, таким чином, результативність засвоєння навичок та умінь.

Досвід переконливо свідчить, що до складу кожного заняття, з метою підвищення його ефективності, потрібно доєднувати елементи пальчикової гімнастики, рухливих, дидактичних та пальчикових ігор, котрі сприяють розвитку почуття ритму. Мовний матеріал, при цьому, необхідно формувати в аспекті лексичної доступності, включно з малими фольклорними формами й творчістю дитячих поетів сучасності.

Вагомий функціонал у реалізації навчальних проєктів з усвідомлення ритмічного ладу мовленнєвих процесів відводиться ігровому інструментарію на базисі віршованих текстів, котрі навчають дітей з ТПМ вміліше координувати рухи зі словами, що сприяє, відповідно, активному мовленнєвому розвитку. Своєю чергою, методика навчання, що залучає потенціал шумових музичних інструментів, застосовується як ефективний інструмент розвитку пам'яті та уваги, а також координації рухів.

Сучасні логопедичні заняття повинні будуватись згідно з сучасними вимогами до навчально-виховного процесу. Творчий підхід та креативність дозволяють реалізовувати практику занять у неповторному, яскравому та цікавому стилі, водночас, створюючи передумови для ефективного вирішення корегувальних завдань. Окреслена концепція дає змогу вмотивувати дитину, повірити у власний потенціал, максимально спрощуючи нелегкий процес адаптації в суспільному середовищі.

Із огляду на те, що дітям з ТПМ властиві затримка розвитку психічних та мовленнєвих процесів, дошкільнята страждають від порушення загальної та дрібної моторики, швидше втомлюються, мають порушену пам'ять та слухову увагу. Інноваційні ігри та вправи спроможні повністю задовільнити цільове спрямування логопедичної корекції. При цьому, їх можна ефективно використовувати як учителям-логопедам, так і в процесі психолого-педагогічної роботи, шляхом формування ігрових ситуацій під час занять.

Доцільно застосовувати у логопедичній практиці роботи з дітьми, котрі мають тяжкі мовленнєві порушення, віршовану форму ігор, яка активно сприяє відчуттю ритму та зацентрованого слова, що надзвичайно важливо для досліджуваної групи дітей. Окрім того, залучаючи до гри музичний супровід, можна суттєво позитивно вплинути на емоційний стан дитини та навчити динаміці характеру рухів, що ефективно розвиває слухову увагу. Певні відтінки музичного супроводу викликають конвергенцію сильної та слабкої м'язової напруги, а вміння управляти власними м'язами – одне з пріоритетних завдань у системі корекції мовленнєвих порушень в діток з ТПМ. Ігровий потенціал повинен мати колективний характер, що сприятиме гармонійному розвитку психічних процесів, нівелюванню наслідків впливу мовленнєвого дефіциту на характер у прояві нерішучості та сором'язливості [4; 5].

Грамотне використання потенційних можливостей сучасних інноваційних підходів до комплексу ігор та вправ у логопедичному супроводі дітей з ТПМ у дошкільному віці дозволяє приготувати мовленнєво-слуховий апарат до правильного сприймання звуків, для розвитку мовного дихання та ритму, формування вірної звуковимови шляхом автоматизації та диференціації різноманітних звуків.

Мовлення являє собою результат узгоджених мультипроцесної діяльності головного мозку. При цьому, артикуляційні органи тільки реалізують накази, адже проєкція кисті руки в головному мозку знаходиться безпосередньо близько до мовної зони. Феномен взаємозалежності мовної та рухової діяльності зумовлює необхідність ретельної уваги до розвитку дрібних рухів пальців рук, що позитивно відображається на функціонуванні мовних зон.

Кінезіологія у логопедичному арсеналі інтенсифікує інтелектуальний розвиток дитини, розширює її рухову сферу, оптимізує розумову діяльність та процеси запам'ятовування, стимулює формування стійкості уваги та спрощує процес освоєння навичок письма. Більшість розвивально-дидактичних вправ та ігор кінезіологічного циклу позиціонуються як надзвичайно ефективні у навчально-виховній корекційній роботі з дітьми дошкільного віку. Їх доцільно застосовувати як учителю-логопеду в процесі цільової індивідуалізованої чи групової практики, так і в ході реалізації заходів з корекційної роботи з дошкільнятами, у процесі проведення занять із логоритміки [4; 5 та ін.]. У разі оптимальної концепції комплексності та системності, ігри, з часом, долучаються до самостійної ігрової діяльності дітей, що суттєво стимулює інтерес до мовленнєвих завдань, знімає емоційну напругу під час спілкування в процесі соціалізації.

Своєчасна ідентифікація порушень мовленнєвої діяльності, ефективне дослідження їх особливостей, диференціація ТПМ у практиці логопедичного та психолого-педагогічного супроводу

розвиває творчу уяву й цілісне сприйняття. Завдяки комплексному та систематичному втіленню методів логопедичної інноваційної практики суттєво стискається необхідний термін корекційної роботи, підвищується якість навчально-виховного процесу, налагоджується взаємодія фахівців у досягненні поставлених цілей активної та успішної соціалізації вихованців, поступової адаптації їх до життя в соціальному середовищі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дошкільний вік являє собою особливий період розвитку дитини, що характеризується підвищеною вразливістю та чутливістю до впливу соціуму, пріоритетом при цьому позиціонується пізнавальна діяльність щодо навколишнього світу. Саме у дошкільному віці формується базис особистісної цілісності та когнітивної сфери розвитку, а також проходить інтенсифікація процесів фізичного та сенсорного розвитку.

Проблематика мовленнєвих процесів на сьогодні характеризується численністю випадків. Гальмування мовленнєвого розвитку зумовлює відставання розумового поступу, обмежуючи загальну векторність розвитку дитини, що в подальшому стає передумовою низької успішності у шкільному навчанні, численних комплексів та неврозів.

Логопедичний супровід у складі корекційної психолого-педагогічної роботи позиціонується необхідним вектором взаємодії з середовищем проживання дитини з ТПМ, що сприяє ефективному досягненню останньою максимально можливої інтегрованості та незалежності в суспільному середовищі. Основною метою фахівців у окресленій сфері ідентифікується оптимізація взаємодії з сім'єю на основі сімейно-центрованого підходу, індивідуалізований підхід до навчально-виховного процесу, а також пріоритетність цільової логопедичної корекційної допомоги на постійній основі, залежно від динаміки проблематики. Необхідною передумовою успішної реалізації функціоналу педагога-логопеда в окресленому напрямку вбачається узгоджена командна співпраця з іншими фахівцями у межах психолого-педагогічного супроводу та сімейним середовищем дитини.

З метою інтенсифікації ефективності логопедичного супроводу позиціонується пріоритетною розробка та реалізація інноваційних технологій, синергічних вимогам прогресивного освітнього процесу. Одним із таких прогресивних напрямів корекції рухової активності у дітей з мовленнєвими порушеннями позиціонується на сьогодні варіація засобів кінезіології, застосування яких у корекційно-розвивальній практиці у випадках ТПМ дає змогу розвивати наочно-образне мислення, пам'ять та увагу, засвоювати просторові уявлення, розширювати словниковий запас, розвивати здатність до самостійних висловлювань та підвищувати рівень вмотивованості дітей з ТПМ в роботі над порушеннями.

Актуальним напрямом подальших наукових пошуків у окресленому напрямку вбачається вдосконалення технологій з діагностично-корекційної роботи з дітьми з ТПМ, мінімізація рівня тривожності та деформації процесу особистісного розвитку, підвищення ефективності реалізації вектору соціалізації.

Список використаних джерел

1. Гаврилова Н. С. Класифікації порушень мовлення. Збірник наукових праць. Сер. соціально-педагогічна. 2012. №20(1). С. 293–315.
2. Гніда Т.Б. Обґрунтування соціально-педагогічних умов корекції особистісних вад важковиховуваних учнів молодшого шкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. № 33 (86). С. 475-481.
3. Журавльова Л. С. Діти молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями у системі освіти. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 19 : Корекційна педагогіка та психологія: [зб. наук. праць]. 2016. Вип. 32. Ч 1. С. 101- 107.
4. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід як інноваційний підхід до корекції порушень мовлення. 2017. URL: http://конференция.com.ua/files/image/konf_13/doklad_13_3_1_02.pdf.
5. Мартинчук О. В. Сутність поняття та зміст професійної компетентності фахівців у сфері інклюзивного навчання дітей із ТПМ. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. №28. С. 130-136.
6. Мороз Л., Стахова Л., Кравченко І. Логопедичний супровід як складова комплексного супроводу дітей із порушенням психофізичного розвитку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. № 8 (92). С. 401-411.
7. Рібцун Ю. В. Сучасні тенденції спеціальної дошкільної освіти та їх реалізація у створенні корекційно-розвивальних програм. Науковий вісник Чернівецького університету. 2011. Вип. 566. С. 153-161.
8. Таранченко О. Сучасні підходи задоволення навчальних потреб учнів із порушеннями психофізичного розвитку в спеціальних та інклюзивних закладах освіти. Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. 2013. № 1. С. 23–27.
9. Чепка О. Ігрові технології у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2023. №2(10). С. 57–66. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(10\).2023.290571](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(10).2023.290571).

10. Iuzzini-Seigel J. Procedural learning, grammar, and motor skills in children with childhood apraxia of speech, speech sound disorder, and typically developing speech. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2022. №64(4). P.1081–1103.
11. Lopes V., Stodden D., Rodrigues L. Effectiveness of physical education to promote motor competence in primary school children. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2017. №22(6). P.589–602. <https://doi.org/10.1080/17408989.2017.1341474>.

References

1. Havrylova N. S. Klasyfikatsii porushen movlennia. *Zbirnyk naukovykh prats. Ser. sotsialno-pedahohichna*. 2012. №20(1). S. 293–315.
2. Hnida T.B. Obgruntuvannia sotsialno-pedahohichnykh umov korektsii osobystisnykh vad vazhkovykhovuvanykh uchniv molodshoho shkilnoho viku. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2013. № 33 (86). S. 475–481.
3. Zhuravlova L. S. Dity molodshoho shkilnoho viku z movlennievymy porushenniamy u systemi osvity. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Seriiia № 19 : Korektsiina pedahohika ta psykholohiia: [zb. nauk. prats]*. 2016. Vyp. 32. Ch 1. S. 101- 107.
4. Kyslychenko V. A. Lohopedychnyi suprovid yak innovatsiinyi pidkhid do korektsii porushen movlennia. 2017. URL: http://konferentsyia.com.ua/files/image/konf_13/doklad_13_3_1_02.pdf.
5. Martynchuk O. V. Sutnist poniattia ta zmist profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv u sferi inkluzyvnoho navchannia ditei iz TPM. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia*. 2014. №28. S. 130–136.
6. Moroz L., Stakhova L., Kravchenko I. Lohopedychnyi suprovid yak skladova kompleksnoho suprovodu ditei iz porushenniam psykhofizychnoho rozvytku. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2019. № 8 (92). S. 401–411.
7. Ribtsun Yu. V. Suchasni tendentsii spetsialnoi doshkilnoi osvity ta yikh realizatsiia u stvorenni korektsiino-rozvyvalnykh prohram. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*. 2011. Vyp. 566. S. 153–161.
8. Taranchenko O. Suchasni pidkhody zadovolennia navchalnykh potreb uchniv iz porushenniamy psykhofizychnoho rozvytku v spetsialnykh ta inkluzyvnykh zakladakh osvity. *Defektolohiia. Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. 2013. № 1. S. 23–27.
9. Chepka O. Ihrovi tekhnolohii u korektsiino-rozvyvalnii roboti z ditmy z tiazhkymy porushenniamy movlennia. *Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*. 2023. №2(10). S. 57–66. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(10\).2023.290571](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(10).2023.290571).
10. Iuzzini-Seigel J. Procedural learning, grammar, and motor skills in children with childhood apraxia of speech, speech sound disorder, and typically developing speech. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2022. №64(4). P.1081–1103.
11. Lopes V., Stodden D., Rodrigues L. Effectiveness of physical education to promote motor competence in primary school children. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2017. №22(6). P.589–602. <https://doi.org/10.1080/17408989.2017.1341474>.